

KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI TA‘LIM JARAYONINI TASHKIL ETISH MAZMUNI VA MANTIQUIY TUZILMASI

Mahkamov Abdul Qodir Ismoil o‘g‘li

Magistratura talabasi, Iqtisodiyot va
pedagogika universiteti NTM (Qarshi)

Annotatsiya: Maqolada kompetensiyaviy yondashuv asosida bo‘lajak o‘qituvchilarni ta‘lim jarayonini tashkil etishning mazmuni va mantiqiy tuzilmasi ko‘rib chiqiladi. Kompetensiyaviy yondashuv ta‘lim jarayonining samaradorligini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega. Ta‘lim jarayonining tuzilmasi va uning bosqichlari orqali o‘qituvchilarni sifatli iagnosti faoliyatga tayyorlash mumkin. Bo‘lajak o‘qituvchilarni nazariy bilimlar bilan birga amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘lishi kerak. Ushbu maqola ta‘lim jarayonida o‘qituvchilarni samarali tayyorlash uchun zarur bo‘lgan metodik yondashuvlarni tavsiya etadi. Shuningdek, o‘qitish metodlarini innovatsion yondashuvlar bilan boyitishning ahamiyati ta‘kidlanadi. O‘qituvchining diagnostik kompetensiyalari ta‘lim sifatini oshiradi va o‘quvchilarning muvaffaqiyatini ta‘minlaydi. Bu maqola bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlashda samarali yondashuvlarni amaliyotga joriy etishga yo‘naltirilgan.

Kalit so‘zlar: kompetensiyaviy yondashuv, ta‘lim jarayoni, pedagogik faoliyat, amaliy ko‘nikmalar, innovatsion metodlar, o‘qituvchilarni tayyorlash, pedagogik kompetensiyalar.

Аннотация: В статье рассматривается организация учебного процесса будущих учителей на основе компетентностного подхода, его содержание и логическая структура. Компетентностный подход играет важную роль в повышении эффективности образовательного процесса. Через структуру и этапы учебного процесса можно подготовить учителей к качественной педагогической деятельности. Будущие педагоги должны обладать не только теоретическими знаниями, но и практическими навыками. В статье предлагаются методические подходы для эффективной подготовки учителей в процессе обучения. Также подчеркивается важность использования инновационных методов в преподавании. Педагогическая компетентность учителей повышает качество образования и способствует успешности учащихся. Этот материал направлен на внедрение эффективных подходов в подготовку будущих учителей.

Ключевые слова: Компетентностный подход, образовательный процесс, педагогическая деятельность, практические навыки, инновационные методы, подготовка учителей, педагогическая компетентность

Zamonaviy pedagogikada kompetensiyaviy yondashuv ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim metodologik asos hisoblanadi. Bu yondashuvga ko'ra, bo'lajak o'qituvchilar nafaqat nazariy bilimlarga ega bo'lishi, balki amaliy ko'nikmalarni shakllantirish, muammolarni hal qilish va innovatsion texnologiyalarni qo'llash qobiliyatiga ega bo'lishlari zarur. Mazkur maqolada kompetensiyaviy yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonini tashkil etishning mazmuni va mantiqiy tuzilmasi tahlil qilinadi.

Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim oluvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini bir butun tizim sifatida shakllantirishni nazarda tutadi. Bu yondashuv quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi: shaxsiy yondashuv – har bir iagnost individual xususiyatlarini inobatga olish. Shaxsiy yondashuv ta'lim jarayonida har bir o'quvchining individual xususiyatlarini, qobiliyatlarini, qiziqishlarini va ehtiyojlarini hisobga olgan holda unga mos ta'lim berishni ta'minlaydigan yondashuvdir. Bu yondashuvda o'qituvchi o'quvchining faqat akademik bilimini emas, balki uning shaxsiy rivojlanishini ham qo'llab-quvvatlashni maqsad qiladi. Shaxsiy yondashuvning asosiy tamoyillari quyidagilar:

- O'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish: Har bir o'quvchining yoshiga, psixologik holatiga, ijtimoiy va madaniy sharoitlariga mos tarzda ta'lim berish. O'quvchining kuchli tomonlari va kamchiliklarini aniqlash va ularga mos ravishda o'qitish usullarini tanlash.
- Farqlashgan ta'lim: Har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlarini inobatga olgan holda, darslarni tashkil etish. Masalan, ayrim o'quvchilar tez o'rganishi mumkin, boshqalari esa ko'proq vaqt talab qilishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchi o'quvchilarning o'ziga xos o'rganish tempini va uslublarini hisobga olgan holda farqlashgan yondashuvni qo'llaydi.
- O'quvchilarga o'z fikrini bildirish imkonini berish: Shaxsiy yondashuv o'quvchilarning fikr va his-tuyg'ulariga hurmat bilan qarashni anglatadi. O'qituvchi o'quvchilarga o'zlarini erkin ifoda etishga imkon yaratishi kerak. Bu o'z navbatida o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.
- O'qituvchining o'zgaruvchan roli: Shaxsiy yondashuvda o'qituvchining roli faqat bilimlarni yetkazishdan iborat bo'lmaydi, balki u o'quvchini rivojlantirishda yo'ldosh sifatida faol ishtirok etadi. O'qituvchi o'quvchining o'z qobiliyatlarini anglashiga yordam beradi va o'quvchining muvaffaqiyatga erishish uchun kerakli resurslar bilan ta'minlaydi.

- O'quvchining mustaqilligi va motivatsiyasi: Shaxsiy yondashuv, o'quvchining o'zini rivojlantirishga bo'lgan istagini kuchaytiradi va uni mustaqil o'rganishga undaydi. O'quvchilar o'z maqsadlariga erishish uchun kerakli yordamni olishlari mumkin, ammo ularning mustaqil o'rgatish va o'rganish qobiliyatlarini rivojlantirish ham muhimdir.

Faollik va mustaqillik – o'qitish jarayonida talabalarni mustaqil fikrlashga undash. Faollik va mustaqillik ta'lim jarayonida o'quvchilarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Har ikkisi ham o'quvchining o'zini anglashiga, tashabbuskorlik va o'z maqsadlariga erishish yo'lida harakat qilishiga yordam beradi. Faollik o'quvchining ta'lim jarayonidagi aktiv ishtirokini anglatadi. Bu o'quvchining darslarda ishtirok etish, savollar berish, o'rganishga bo'lgan qiziqishini namoyon etish va o'z fikrini bildirish kabi xatti-harakatlarni o'z ichiga oladi. Faollik nafaqat bilim olish jarayonida, balki o'z-o'zini rivojlantirishda ham muhimdir.

Amaliy yondashuv ta'lim jarayonida o'quvchilarga nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashga qaratilgan yondashuvni anglatadi. Bu yondashuvda o'quvchilarga faqat nazariy tushunchalar va formulalar berilmaydi, balki ular real hayotdagi vaziyatlarda bu bilimlarni qanday ishlatishni ham o'rgatish maqsad qilinadi. Amaliy yondashuv o'quvchilarning faolligini oshiradi va ularni haqiqiy muammolarni hal qilishga tayyorlaydi.

Tizimlilik va uzluksizlik esa ta'lim jarayonidagi ikki muhim tamoyil bo'lib, o'quvchilarning bilim olish jarayonini samarali tashkil etishda katta ahamiyatga ega. Ushbu tamoyillar ta'limni tizimli, davomiy va bir-birini to'ldiruvchi bosqichlarga ajratib, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini o'z vaqtida rivojlantirishga yordam beradi. Kompetensiyaviy yondashuv o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi interaktiv munosabatlarni kuchaytiradi, ularning tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Kasbiy iagnosti kompetensiyalar o'qituvchi va pedagoglarning bilim, ko'nikma va qobiliyatlarini o'z ichiga olgan muhim iagnosti malakalardir. Ushbu kompetensiyalar o'qituvchining o'quvchilarni samarali o'qitish, ularning bilimlarini o'zlashtirishini ta'minlash va ularni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan asosiysi.

- **Pedagogik bilim:** O'qituvchining ta'lim va o'qitish jarayonini tashkil etish, metodologiya va psixologiya bo'yicha bilimlari. Bu, o'qituvchining o'quvchilarga ta'lim berish uchun zarur bilimlarga ega bo'lishini anglatadi.
- **Pedagogik ko'nikmalar:** Pedagogik amaliyotda, masalan, darslarni rejalashtirish, baholash, va tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda zarur bo'lgan ko'nikmalar.
- **Pedagogik munosabatlar:** O'qituvchining o'quvchilar bilan samarali aloqalar o'rnatish va ijtimoiy va emotsional muhitni yaratish qobiliyati.

Pedagogik jarayonni loyihalash va rejalashtirish o'qituvchining ta'lim jarayonini maqsadli, samarali va tizimli tarzda tashkil etish jarayonidir. Bu jarayon, o'qituvchining darsning maqsadlarini belgilash, materialni taqdim etish metodlarini tanlash va o'quvchilarga kerakli bilim va ko'nikmalarni berish uchun kerakli resurslarni taqdim etishni o'z ichiga oladi.

Pedagogik jarayonni rejalashtirish quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. **Maqsadni aniqlash:** O'quvchilarga berilishi kerak bo'lgan bilim va ko'nikmalarni belgilash.
2. **Darsning strukturasini yaratish:** Darsning boshlanishidan oxirigacha bo'lgan bosqichlarni rejalashtirish, o'quvchilarni qanday metodlar bilan jalb qilishni, qaysi faoliyatlar bilan o'qitish kerakligini aniqlash.
3. **Resurslarni tanlash:** O'qitishda foydalaniladigan materiallar, o'quv vositalari va texnologiyalarni belgilash.

4. O'quvchilarni baholash usullarini belgilash: O'quvchilarning bilimlarini qanday baholash va ularning natijalarini qanday tahlil qilishni aniqlash.
5. O'qitish metodlarini tanlash: Darsda ishlatiladigan usullar va texnikalar, interfaol o'qitish metodlarini qo'llashdir

Interfaol o'qitish usullari va texnologiyalari o'quvchilarning faolligini oshiradigan, ular o'qitish jarayonida yanada faol va mustaqil bo'lishini ta'minlaydigan metodlardir. Bu usullar an'anaviy o'qitish usullaridan farq qiladi, chunki ular o'quvchilarni darsga faol jalb etadi, ularni izlanishga, fikr yuritishga va muammolarni hal qilishga undaydi.

Diskussiya va guruh ishlar: O'quvchilarni muayyan masalalar yoki mavzularni muhokama qilishga undash. Bu metod o'quvchilarda tahliliy fikrlash va ijtimoiy aloqalarni rivojlantiradi. Rolli o'yinlar va simulyatsiyalar: O'quvchilarga turli rollarni bajarish yoki muayyan vaziyatlarni simulyatsiya qilish imkoniyatini yaratadi, bu esa o'quvchilarning ijodiy va praktika ko'nikmalarini rivojlantiradi. Kollaborativ o'qitish: O'quvchilarning bir-birlari bilan hamkorlikda ishlashini rag'batlantiradigan metod, bu usul o'quvchilarga o'z bilimlarini boshqalar bilan baham ko'rish imkoniyatini yaratadi. Problem-based learning (PBL): O'quvchilarni haqiqiy hayotdagi muammolarni hal qilishga yo'naltiruvchi yondashuv.

Bundan tashqari, texnologik vositalardan, masalan, interaktiv doska, onlayn platformalar, multimedia materiallar, o'quv dasturlari va boshqa raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali interfaol o'qitishning samaradorligini oshirish mumkin. Baholash va diagnostika metodlari o'quvchilarning o'qish jarayonidagi muvaffaqiyatini aniqlash va o'qitish jarayonini yaxshilash uchun zarur vositalardir. Baholash va diagnostika yordamida o'quvchilarning bilimlari, ko'nikmalari va qobiliyatlari o'lchanadi. Formativ baholash: Bu turdagi baholash dars davomida o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini aniqlash va kerakli

yordamni taqdim etish uchun ishlatiladi. Masalan, savollar berish, qisqa testlar, guruh ishlaridan foydalanish.

- Summativ baholash: Bu baholash o'quvchilarning yillik yoki semestrlik natijalarini o'lchash uchun qo'llaniladi, masalan, yakuniy imtihon yoki sertifikatlash.
- O'zini baholash: O'quvchilar o'z o'zini baholash orqali o'zlarining bilim va ko'nikmalarini tahlil qilishadi va o'zlarida qanday jihatlar ustida ishlash kerakligini aniqlashadi.

Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish — bu o'quvchilarning axloqiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash, ularda ijobiy qadriyatlar va fazilatlarni shakllantirish jarayonidir. Tarbiyaviy ishlar o'qituvchining faqat bilim berishdan iborat emas, balki o'quvchilarga jamiyatda o'z o'rnini topish va to'g'ri xulq-atvorni namoyon qilishda yordam berishni anglatadi. Tarbiyaviy ishlar, o'quvchilarni nafaqat bilim bilan ta'minlash, balki ularning shaxsiy rivojlanishini, ijtimoiy fazilatlarini ham mustahkamlashga yordam beradi.

Fan sohasiga oid kompetensiyalar o'qituvchilarning yoki talabalar va o'quvchilarning aniq bir fan yoki soha bo'yicha bilim va ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Bu kompetensiyalar fanni o'qitishda yoki o'rganishda zarur bo'lgan nazariy va amaliy ko'nikmalarni anglatadi. Nazariy bilim bu fan sohasiga oid bilimlar va tushunchalar, bu o'qituvchining yoki o'quvchining fan bo'yicha chuqur bilimlarga ega bo'lishini ta'minlaydi. Bu bilimlar ilmiy usullar, fan tarmoqlari va asosiy nazariy tamoyillarni o'z ichiga oladi. Amaliy ko'nikmalar esa o'quvchilar o'rgangan nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashni o'rganishlari kerak. Masalan, ilmiy tadqiqotlar, laboratoriya ishlar, eksperimentlar, va boshqa amaliy topshiriqlar orqali bilimlarni mustahkamlash. Tanqidiy va analitik fikrlashda fan sohasiga oid kompetensiya o'quvchilarga yoki o'qituvchiga ilmiy muammolarni tahlil qilish, ularga munosabat bildirish, va turli ilmiy yondashuvlarni solishtirishni o'rgatadi. Innovatsion

yondashuv esa yangi ilmiy bilimlarni o'rganish va ularni amaliyotda qo'llash uchun zamonaviy texnologiyalar va metodlarni qo'llashni anglatadi.

- O'quvchilarning bilimlarining yanada mustahkamlanishi.
- O'qituvchilarning ilmiy metodologiyalarni tushunishi va ularni o'quvchilarga taqdim etish qobiliyati.
- Fanni o'qitishda yanada yuqori darajadagi samaradorlik.

Axborot-kommunikatsion kompetensiyalar (AKK) shaxsning axborotlarni to'plash, ishlash, uzatish va ulardan samarali foydalanish malakasini anglatadi. Bu kompetensiya raqamli texnologiyalar, internet, onlayn platformalar va boshqa axborot texnologiyalarini samarali va xavfsiz foydalanishga imkon beradi. To'plash va tahlil qilish: O'quvchilar yoki o'qituvchilar turli axborot manbalaridan ma'lumotlar olish va ularni tahlil qilish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. Bu, masalan, kitoblar, maqolalar, internet resurslari yoki ilmiy tadqiqotlar bo'lishi mumkin. Axborotlarni uzatish: Axborot-kommunikatsion kompetensiyalar shuningdek, o'z bilim va ma'lumotlarini boshqalarga tushunarli va samarali tarzda etkazish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Bu yozma va og'zaki nutqni rivojlantirishni, shuningdek, iagno yoki audiovizual materiallardan foydalanishni talab qiladi. Raqamli texnologiyalarni qo'llash: Raqamli platformalar, kompyuter dasturlari, onlayn kurslar va boshqa texnologiyalardan foydalanish. O'qituvchilar va o'quvchilar zamonaviy axborot texnologiyalarini o'rgatishda va o'rgatishda ularni samarali qo'llay olishlari kerak. Axborot xavfsizligi: Axborot texnologiyalaridan foydalanish jarayonida ma'lumotlarni himoya qilish va xavfsizlikni ta'minlash ham muhim ahamiyatga ega. Bu kompetensiya o'quvchilarni internetda xavfsiz va mas'uliyatli ravishda harakat qilishga o'rgatadi

- O'quvchilarga zamonaviy texnologiyalarni o'rganish va ularni ta'lim jarayonida qo'llash imkoniyatini yaratadi.
- Ta'lim jarayonini samarali, tezkor va zamonaviy qilishga yordam beradi.
- O'qituvchiga o'quvchilarga turli axborot resurslaridan foydalanishni o'rgatishda yordam beradi.

Ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyalar – bu shaxsning boshqalar bilan samarali va ijobiy aloqalar o'rnatish, jamoaviy ishda muvaffaqiyatli ishtirok etish, hamda ijtimoiy vaziyatlarga moslashish ko'nikmalarini anglatadi. Bu kompetensiyalar o'quvchilarning ijtimoiy mas'uliyatini, boshqalar bilan ishlashini, muammolarni hal qilish va qarorlar qabul qilishdagi qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Muloqot ko'nikmalari: O'quvchilarning samarali va aniq muloqot qilish qobiliyati. Bu og'zaki va yozma nutq, shuningdek, nonverbal muloqotni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyalar o'quvchilarga boshqa shaxslar bilan fikr almashish va to'g'ri munosabat o'rnatishda yordam beradi. Jamoaviy ish: O'quvchilarning jamoada ishlash, hamkorlik qilish va guruhda boshqaruv o'rnatish ko'nikmalarini rivojlantirish. O'quvchilarni birgalikda ishlashga o'rgatish, ularga o'z fikrlarini bildiruvchi va boshqalar bilan konstruktiv munosabatlarni saqlashga yordam beradi. Madaniy va ijtimoiy moslashuv: Ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyalar o'quvchilarda turli madaniyatlar va ijtimoiy guruhlar bilan ishlashda moslashuvchanlikni rivojlantiradi. O'quvchilar bir-birlarining madaniy va shaxsiy farqlarini hurmat qilishni o'rganadilar. Empatiya va hissiy munosabat: Boshqalar bilan samimiy va izchil munosabatlar o'rnatish uchun emotsional aqliy rivojlanish muhim ahamiyatga ega. Empatiya va hissiy iagnosti o'quvchilarning boshqalar bilan yaqin aloqada bo'lishiga yordam beradi.

- O'quvchilarga samarali muloqot qilish va ijtimoiy muammolarni hal qilishda yordam beradi.

- O'qituvchilarga o'quvchilarda jamoaviy ish va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.
- Ijtimoiy va madaniy boshqalar bilan munosabatlarda moslashuvchan bo'lishni o'rgatadi.

Xulosa qilib aytganda, kompetensiyaviy yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash nafaqat nazariy bilim berishga, balki ularning amaliy, axborot-kommunikatsion va ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu jarayon tizimli yondashuvni talab qiladi va iagnostic, loyihalash, amaliy hamda baholash bosqichlarini o'z ichiga oladi. Shunday qilib, ta'lim jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini oshirishga, ularni zamonaviy talablarga mos kadr sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Abduqodirov, A. A. (2020). Pedagogik kompetensiya va ta'lim sifatini oshirish masalalari. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Hasanboev, J. (2019). Pedagogika. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi.
3. Nasirov, M. (2021). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va kompetensiyaviy yondashuv. Toshkent: Innovatsiya.
4. Xoshimov, N., & Yo'ldoshev, Q. (2018). Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Universitet.
5. Turaqulov, M. (2022). O'qituvchining kasbiy kompetensiyasi va pedagogik innovatsiyalar. Samarqand: SamDU nashriyoti.
6. Raxmonov, A. (2021). Kompetensiyaviy yondashuv asosida pedagogik faoliyatni tashkil etish metodikasi. O'zbekiston pedagogik jurnali, 3(1), 15–22.
7. Yoqubov, D. (2022). Ta'lim sifatini oshirishda kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati. Ta'lim va innovatsiyalar, 4(2), 89–97.

8. Umarova, Sh. (2023). Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish bosqichlari. Ilmiy tadqiqotlar jurnali, 2(3), 120–127.
9. Rasulov, A. (2023). Kompetensiyaviy yondashuv asosida o'qitish metodlari va ularning samaradorligi. Innovatsion pedagogika, 5(1), 43–51.
10. Jo'rayev, B. (2024). Oliy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning amaliy qo'llanilishi. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari, 6(2), 58–66.